

Culturele apartheid in leergangen Nederlands voor anderstaligen

Anne van Raemdonck

Met culturele apartheid wordt in dit artikel de manier bedoeld waarop de alledaagse samenleving of de levensstijl van de Nederlandstalige gemeenschap, namelijk die van Nederland en Vlaanderen, behandeld wordt in leergangen Nederlands die als basismateriaal gebruikt worden voor taalverwerving aan extramurale universiteiten. Afhangend van de plaats waar de leergangen werden samengesteld, wordt uitsluitend de Nederlandse of Vlaams-Belgische samenleving als Nederlandstalige gemeenschap voorgesteld.

Om deze culturele apartheid aan te tonen heb ik de leergangen *Help I Kunt u mij helpen?*, *Code Nederlands 1* en *Vanzelfsprekend 1* gebruikt, drie leergangen «[...] waarin de Nederlandse respectievelijk Vlaamse samenleving in haar alledaagsheid goed te proeven valt » (Fuchs en Kalsbeek, 1999, 38). In hetzelfde artikel behoren zij ook tot de meest gebruikte leergangen aan buitenlandse universiteiten. In *Code Nederlands 1* en *Help I* vinden de taalsituaties in Nederland plaats, in *Vanzelfsprekend* zijn ze in Vlaanderen gesitueerd.

De genoemde leergangen die grotendeels de communicatieve leermethode volgen, zijn oorspronkelijk samengesteld voor studenten Nederlands als tweede taal. Voor hen is kennismaking met de Nederlandstalige omgeving waarin ze leven één van de belangrijkste behoeften. De exclusieve benadering op elementair niveau, van Nederland of van Vlaanderen/België als het Nederlandse taalgebied zou dus vanuit dit perspectief verklaard kunnen worden.

Aan de andere kant hebben de drie leergangen ook *Nederlands voor anderstaligen* als ondertitel waardoor ze in principe ook bruikbaar zijn aan buitenlandse instellingen .

De extramurale lessituatie ziet er, wat de omgevingsbehoefte betreft, echter niet zo eenvoudig uit als de intramurale: voor de meeste

¹ E. Ham, W.H.T.M. Tersteeg, L. Zijlman, *Help! 1 - Kunt u mij helpen?*, Utrecht: Nederlands Centrum voor Buitenlanders, 1998.

A. van Kalsbeek en F. Kuiken, *Code Nederlands 1*, Amsterdam: Meulenhoff Educatief, 1999.

R. Devos & H. Fraeters, *Vanzelfsprekend*, Leuven: Acco, 1996.

beginnende studenten Nederlands als vreemde taal, die dus niet in een Nederlandstalige omgeving wonen, bestaat de vermelde omgevingsbehoefte niet. Enkele anderen tonen wel interesse voor een bepaald gebied. Als voorbeeld hiervoor neem ik de situatie van studenten Nederlands aan de universiteit van Barcelona, maar ik neem aan dat die ook geldt voor studenten aan andere buitenlandse universiteiten die voor het eerst kennismaken met de Nederlandstalige gemeenschap als achtergrond van een taalverwervingscursus.²

De meeste studenten aan de Universiteit van Barcelona beginnen Nederlands te studeren als tweede of derde Germaanse taal en zijn in het hele Nederlandse taalgebied geïnteresseerd. De overige studenten leren Nederlands omdat ze persoonlijke relaties hebben met Nederlanders of met Vlamingen of omdat zij, meestal voor studies, een tijdje in Nederland of in Vlaanderen gaan wonen. Sommigen hebben dus meer behoefte voor kennismaking met de Nederlandse samenleving en anderen willen meer weten over de Vlaamse levensstijl.

Samengevat kunnen aan eenzelfde cursus Nederlands als vreemde Taal, studenten deelnemen die interesse tonen voor het hele Nederlandse taalgebied en anderen met speciaal interesse voor Vlaanderen of voor Nederland wat daarom niet betekent dat deze laatsten de Nederlandse of Vlaams-Belgische samenleving als overbodig zouden ervaren. Vooral ook omdat het Nederlands aan extramurale universiteiten als standaardtaal van Nederland en Vlaanderen gepresenteerd wordt.

De eenzijdige regionale aanpak van de huidige leergangen voldoet dus niet aan het heterogene interessegebied van een extramurale lessituatie en geeft vaak een enge en benauwende indruk wat ik aan de hand van enkele voorbeelden uit de genoemde leergangen zal illustreren. Alsmede zal ik nagaan hoe deze culturele exclusiviteit door studenten en docenten extra muros geïnterpreteerd kan worden.

De personages in *Help 1 en Code Nederlands 1* wonen, werken, studeren, eten, winkelen, en gaan gezellig uit in Nederland, in *Vanzelfsprekend* gebeurt dit alles in Vlaanderen. In *Help 1 en Code Nederlands 1* gebeurt betalen in het Nederlands uitsluitend in gulden en in Belgische frank volgens *Vanzelfsprekend*. Het Sinterklaasfeest komt in twee leergangen voor, als ‘het’ feest van de Vlaams/Belgische kinderen volgens *Vanzelfsprekend* (p 279) en als ‘het’ Nederlandse kinderfeest volgens *Help 1* (p 73) enz... . Alle thema’s zijn exclusief vanuit een Nederlands of vanuit een Vlaams-Belgisch perspectief gepresenteerd en gebeuren uitsluitend in Nederland of in Vlaanderen.

Andere nationaliteiten zijn in de drie leergangen gewoonlijk vanuit een contrastief perspectief geïntroduceerd en meestal via zogenaamde buitenlandse personages:

a. in *Vanzelfsprekend* zijn alle personages die in de tekst en op de cassettes staan Vlamingen, behalve Paolo Sanseverino die voor Italiaan

² zie Vries, J. de, “Cultuur- en maatschappijkunde en vreemde-taalonderwijs” in Janssens, G. e.a., *Leermiddelen voor het Nederlands als vreemde taal*, Liège, 1995, p 27-40.

doorgaat en enkele anderen die Amerikanen voorstellen. In één van de videoreportages komen authentieke buitenlandse studenten aan het woord die hun mening geven over de Belgen en de Vlamingen.

Wat Nederland en/of de Nederlanders betreft :

Het tekstboek bevat een artikel waarin prof Droste, een Nederlander die al 35 jaar in België woont, zijn opinie geeft over de Belgen en de Vlamingen. Hij zegt o.a. dat « Belgen niet zoveel lawaai [maken] als de Nederlanders » (p 115). Op de video wordt hij over hetzelfde onderwerp geïnterviewd. Nederland wordt ook nog eens vermeld in het krantenberichtje ‘Meer krantenlezers in Nederland.’ (p 252). Verder wordt er in de hele leergang niets meer over de Nederlandse samenleving gezegd, ook niets, en tot mijn grote verbazing, over wat er gebeurde tijdens de periode 1815-1830 in de tekst ‘De Vlamingen en het Nederlands’ (p 264-265):

[...] Vlaanderen heeft vanaf de vijftiende eeuw bijna altijd onder een vreemde regering geleefd. De Bourgondiërs spraken Frans, de Spanjaarden Spaans, de Oostenrijkers Frans, de Fransen Frans en tenslotte de Belgen... Frans! [...] Thuis spraken de Vlamingen altijd wel een of ander Vlaams dialect, maar de taal van de rechtspraak, de middelbare scholen en de universiteiten bleef het Frans. Pas in 1898 werd ook het Nederlands een officiële taal. [...]

De Vlaams-Belgische samenleving wordt op het einde van elk deel specifiek behandeld. Maar zoals gezegd, enige vergelijking of opmerking in verband met Nederland ontbreekt en vragen zoals de volgende zijn dan onvermijdelijk in een extramurale lessituatie: « Is het onderwijs in Nederland ook zo? Zouden we ook iets kunnen zien van de Nederlandse kunst? of Hoe wonen de Nederlanders? »

Om dergelijke informatie over Nederland te kunnen aanbieden is niet alleen tijd maar ook kennis en geschikt extra-materiaal nodig wat vaak moeilijk bereikbaar is voor een buitenlandse docent/e Nederlands of een Vlaamse docent/e. Voor een Nederlandse docent/e is het alles behalve aanmoedigend Nederlands te doceren met een Vlaamse samenleving als achtergrond zonder dat er ook maar een woord gezegd wordt over haar of zijn eigen Nederlandse samenleving.

b. in *Help* I zijn de meeste personages Nederlanders, de enkele buitenlanders komen met een buitenlands accent aan het woord op de geluidscassettes zoals Maria Borsato uit Italië, John uit Ierland en Cecilia uit Peru.

Over Vlaanderen of de Vlaamse samenleving wordt helemaal niets gezegd. België verschijnt samen met Nederland en Duitsland in een artikel: ‘Op de fiets door drie landen’ waarin Eupen en Genk, tussen haakjes als Belgische steden zijn vermeld (p 199).

Mijnheer Dekempenaer en Petra Janssen zijn twee Belgische personages die in Nederland wonen. Dekempenaer wil van Den Bosch naar Schiphol gaan en vraagt naar treininformatie (p 183). Petra komt voor in de volgende invuldialoog (p 37):

[...]

Mieke -----
 Petra Ik kom uit België.
 Ik studeer Engels.
 Mieke -----
 Petra Ja, ik woon nu een half jaar in
 Utrecht.
 Mieke -----
 Petra In de Julianastraat.
 Mieke -----
 Petra Ik wil een cursus **Nederlands**³
 volgen.

De Belgen samen met Engelsen, Amerikanen, Skandinaviërs enz.. worden nogmaals vermeld in de laatste tekst van het handboek onder de titel: ‘Uitzendbureau Nederlands voor anderstaligen’ (p 301). Het uitzendbureau geeft werk aan anderstaligen, waaronder ook Belgen, waar ze hun moedertaal kunnen spreken.

Deze twee laatste voorbeelden geven automatisch aanleiding tot twijfel bij de studenten aangaande het Nederlands als standaardtaal in Vlaanderen. Een Vlaamse docent die deze handleiding gebruikt, wordt geconfronteerd met twee mogelijke interpretaties die beiden verkeerd zijn: de Belgen zijn volgens deze leergang uitsluitend Franssprekend of de Vlamingen spreken geen Nederlands en gaan zoals Petra naar Nederland om Nederlands te leren.

c. *Code Nederlands 1* heeft meer buitenlandse personages dan *Help 1*, hoewel de meeste Nederlanders zijn. Het tekstboek bevat ook een appendix met een geografische kaart van het hele Nederlandse taalgebied.

Verder zegt het uit België afkomstig personage Angela de Coo dat ze elke dag de *Standaard* leest en op zaterdag weleens de *Gentenaar* of de *Gazet van Antwerpen* (p 95), meer informatie wordt niet gegeven.

Hoewel er nergens iets expliciets gezegd wordt over het Nederlands in Vlaanderen, geeft *Code Nederlands 1* toch de voorkeur aan het Nederlands dat in Nederland gesproken wordt. Deze voorkeur komt naar voren in de dialoges die soms wel of soms niet als uitspraak oefeningen op de cassette herhaald worden met pauzes.

De dialogen met Nederlandse personages zonder regionaal accent en met buitenlandse personages, gesproken door Nederlanders bv. Fernando Quiros en Paula Burdova, worden tot les 9 bijna altijd herhaald. Vanaf les 10 worden slechts enkele dialoges herhaald waarin soms ook buitenlanders met een buitenlands accent aan het woord komen bv. het telefoongesprek tussen Gilberto Riviera die een Portugees accent heeft en een Nederlander (p 166). De zes dialoges⁴ waarin Vlaamse personages voorkomen, worden niet herhaald. Hoewel hun Vlaamse afkomst in de herziene uitgave van de leergang bijna alleen herkenbaar is door hun naam, is zij meer dan duidelijk in de vorige uitgave⁵ waarin alle personages een sterk regionaal accent

3 Door mij in vet gezet.

4 pp 14; 20; 39; 52; 85.

5 zie *Code Nederlands 1*, 1993.

hadden. De reden waarom hun dialogen in de herziene uitgave nooit herhaald worden, is volgens mij onverklaarbaar, vooral omdat hun uitspraak heel wat verbeterd is sinds de vorige editie.

Waarom dan deze aparte behandeling? Misschien is het antwoord te vinden in het refreintje van het liedje ‘België’ (Is er leven op Pluto...)⁶:

[...]

Refrein

Ik heb getwijfeld over België,
omdat iedereen daar lacht.

Ik heb getwijfeld over België,
want dat **taaltje**⁷ is zo zacht.

Ik stond zelfs in dubio,
maar ik nam geen enkel risico.

Ik heb getwijfeld over België.

België (4x)

De woorden zeggen genoeg: iedereen in België lacht en het taaltje is zo zacht. Een extramurale student vraagt zich dan af welk “taaltje” men hier bedoelt.

Bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de Cultuur der Nederlanden aan de Universiteit van Amsterdam, zei Ludo Beheydt in zijn rede “Kenterende culturele identiteit” het volgende: « Met haar taal benoemt de gemeenschap de waarden waar ze belang aan hecht. Zonder dat benoemen zouden die waarden zelfs geen erkend bestaan hebben » (Beheydt, 1996, 22). Ik vrees dat dit van toepassing is op de vermelde leergangen: de afwezigheid van de Nederlandse samenleving in *Vanzelfsprekend*, en de afwezigheid van de Vlaamse samenleving en de verkeerde voorstelling van het Nederlands in Vlaanderen/België in *Help 1 en Code Nederlands 1*, zijn voldoende bewijzen van hoeveel de ene Nederlandstalige samenleving de andere waardeert. De culturele apartheid die in de leergangen tot uiting komt ontkent niet alleen dat Nederlands de standaardtaal is in beide gebieden, maar geeft ook aanleiding tot het vormen van vooroordelen.

Aan het in tien punten geformuleerde orakel voorspeld door L. Beheydt en P. Godin (1996, 34-35) over toekomstige leergangen Nederlands voor anderstaligen, zou ik graag een elfde willen voegen: nl. in de nieuwe leergang zal de Nederlandstalige gemeenschap door de Nederlandse en de Vlaamse samenleving vertegenwoordigd zijn.

Hoe precies zoiets moet gebeuren is een ander thema. Wel durf ik me op enkele eenvoudige suggesties wagen waarvoor ik *Vanzelfsprekend* als voorbeeld neem: de hoofdpersonages zijn, behalve de Italiaanse Paolo, Nederlanders en Vlamingen met elk hun eigen gewoonten, obsessies, en culturele verschillen. Sommigen wonen in

6 p 82. Van de CD: *Het goede doel: ‘België’*. Geproduceerd door Red Bullet Productions, door Robot facilities/Robin Freeman.

7 door mij in vet gezet.

Nederland en sommigen in België. Ze hebben regelmatig contact met elkaar bv. via hun werk of door persoonlijke relaties. De uitstapjes gebeuren in beide landen en de personages verliezen hun weg in Antwerpen en Amsterdam. Eten doen ze het liefst in Vlaanderen maar kleding is goedkoper in Nederland. De reportages op de video over kunst, politiek en economie kunnen contrastief of vergelijkend zijn, enz... .

Dit zijn slechts suggesties, maar realiseerbaar is het in ieder geval, wat trouwens al merkbaar was bij toekomstig lesmateriaal dat gepresenteerd werd op het veertiende Colloquium Neerlandicum te Leuven in augustus 2000. Tenslotte zijn de kroniekschrijvers van *Neerlandica Extra Muros* sinds 1999 verplicht de cultuur en maatschappij van Nederland en Vlaanderen samen in één rubriek te behandelen, waarom zouden toekomstige leergangschrijvers dat ook niet kunnen doen?

BIBLIOGRAFIE

Beheydt, L., "Kenterende culturele identiteit". In Algemeen-Nederlands Verbond, *Kenterende culturele identiteit*, 's-Gravenhage: 1996, p 16-31.

Beheydt, L. & Godin, P., "Nederlands als vreemde taal, Nederlands als tweede taal en de 'Nieuwe leergang': een orakel". In *Neerlandica Extra Muros*, 34, 3, okt 1996, p 28-37.

Fuchs, F. & Kalsbeek, A. van, "Veldboekje. Een inventarisatie van het Nederlands als vreemde taal aan universiteiten". In *Neerlandica Extra Muros*, 37, 3, okt. 1999, p 34-43.

Vries, J. de, "Cultuur- en maatschappijkunde en vreemde-taalonderwijs". In Janssens, G. e.a., *Leermiddelen voor het Nederlands als vreemde taal*, Liège: 1995, p27-40.